

РАМКОВА ПРОГРАМА ЗА ИНТЕГРИРАНЕ НА РОМИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО (2010-2020 Г.)

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата Рамкова програма е национален стратегически документ, който формулира приоритетните области и направления за действие за равноправно интегриране на ромите в българското общество, с цел хармонично развитие на всеки индивид и на обществото като цяло.

Политиката за интеграция на ромите е част от общонационалната политика за повишаване на качеството на живота на гражданите и за гарантиране на условия за равни възможности на всички и правото на пълноценно развитие на всеки, независимо от неговия социален произход, етническа или религиозна принадлежност, пол или други признаци.

Интеграцията на ромите е дългосрочно предизвикателство пред правителството и обществото. Тя изисква координирано прилагане на последователни, целенасочени, активни и ефективни политики, мобилизация на отговорните институции и гражданското общество за постигане на напредък в конкретните обществени сфери, за недопускане на дискриминация и неравнопоставеност, бедност и социално изключване на ромите. Проблемите на ромската общност в България са част от проблемите на страната, които изискват конкретна и своевременна намеса.

Настоящата програма е разработена в отговор на устойчивата необходимост от **продължаване на координираното прилагане на последователна, целенасочена и активна политика за интеграция на ромите**. Тя надгражда над постигнатото в десетгодишния период на действие на Рамковата програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество /април 1999 г.¹, взема предвид политическото, социално и икономическо развитие на страната през този период, тенденциите в европейските политики за ромите, отчита настоящите предизвикателства, вкл. глобалната финансова и икономическа криза, очертава по-нататъшния път на българското общество и държава за ефективното решаване на най-тежките проблеми на ромската общност.

В годините след приемането ѝ през 1999 г., Рамковата програма със съдържащата се в нея визия е конкретизирана в секторни стратегии, програми и планове по основните ѝ приоритетни сфери – образование, здравеопазване, жилищни условия, заетост. Предложените мерки в частта за защита от дискриминация са действени чрез приемането на Закона за защита от дискриминация и създаването на специализиран орган за неговото прилагане, чрез въвеждането на антидискриминационни клаузи в редица закони, утвърждаването на института на Омбудсмана. Програмата от 1999 г. стана основа и при създаването на Националния план за действие по Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г. – международната инициатива, към която България се присъедини и бе домакин на стартирането ѝ на 2 февруари 2005 г. Заложеният подход за сътрудничество на

¹ <http://www.nccedi.government.bg/page.php?category=35&id=85>

държавата с ромската общност намери израз в създадените консултативни механизми и структури на национално, областно и местно ниво.

Въпреки постиженията, положението, в което се намира ромската общност в страната, продължава да се характеризира с неравнопоставеност, уязвимост към социални рискове и прояви на дискриминационно отношение, които предопределят бедност и социално изключване на значителни части от нея.

Настоящата Рамкова програма **продължава** стратегическите области и насоки, заложи в документа от 1999 г., като утвърждава рамката на **по-нататъшните и обновени действия** в новите европейски реалности на България и произтичащите ангажименти от членството на страната в Европейския съюз. Тя е съобразена с политическата рамка на Европейския съюз за защита на правата на човека, за съблюдаване на принципа за гарантиране на равни възможности за всички граждани и недопускане на дискриминация въз основа на различни признаци, включително етнически произход. Програмата се вписва в контекста на развитието на европейските политики в областта на интеграцията на ромската общност, като се съобразява и с Общите основни принципи за включване на ромите², приети от Съвета на ЕС на 8.06.2009 г., с отчетената необходимост от нарастване на усилията на правителствата за постигане на видими резултати от интеграционните действия спрямо ромската общност³, със съответните европейски политически инструменти и институционални механизми, програми и инициативи. Рамковата програма е в съответствие и с препоръката на Комитета на министрите на Съвета на Европа⁴ за възприемане на подход за инициране на позитивни действия спрямо ромската общност, като особено важно е това да става в условията на прозрачност при осъществяването им, при наличие на обществено съгласие и при стриктно спазване на демократичните принципи в страната.

Този рамков документ кореспондира и с „Програмата на правителството на европейското развитие на България 2009 – 2013 г.”⁵, с Националния план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.”⁶, основава се върху възприетия от правителството подход за активното участие на ромите в политиката за ромите.

Настоящата Рамкова програма черпи вдъхновение от идеите на широк кръг представители на ромската общност, гражданския сектор, отговорните публични институции, научните среди. Те са обсъждани в процеса на двегодишните усилия за актуализация на съществуващия документ от 1999 г., предвиждащ възможността за продължаване, допълване или изменение на стратегическите насоки след десет годишен период. Текстът интегрира направените предложения, изказани мнения и коментари в периода на изготвяне, обсъждане и консултиране, като се стреми да запази духа и смисъла им, насочен към по-добра защита на правата, повече равнопоставеност и социална

² Заключение на Съвета за включване на ромите. 2947-мо заседание на Съвета по заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси. Люксембург, 8 юни 2009 г.;

http://www.euromanet.eu/upload/21/69/EU_Council_conclusions_on_Roma_inclusion_-_June_2009.pdf

³ Резолюция на Европейския парламент от 31 януари 2008 за Европейска стратегия за ромите. P6_TA(2008)0035.;

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0035&language=BG>

⁴ Препоръка CM/Rec(2008)5 на Комитета на министрите на Съвета на Европа от 20.02.2008 г. «за политиките относно ромите и/или пътуващите хора в Европа»;

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1253509&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

⁵ <http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?s=001&p=0211&n=3&g=>

⁶ <http://www.mlsp.government.bg/decade/default.asp?pid=138>

сплотеност, равенство на възможностите и недискриминация, социално включване и активно участие.

Програмата интерпретира политиките за интеграция на ромите като основани на подход, разглеждащ ромите като група с голям икономически и социален потенциал за пълноценното развитие на обществото и нарастване на общественото благо, който може и трябва да бъде реализиран.

Настоящата Рамкова програма е израз на готовност за изготвяне и прилагане на политики, базирани в утвърдените на международно ниво стандарти за правата на човека и за закрила на малцинствата. Тя е политическата рамка за координиране на действията на държавните органи, областни и местни власти, граждански организации за провеждане на интегрирана и активна политика за приобщаване на ромите в българското общество като равноправни граждани, като част от общонационалната политика за повишаване на качеството на живота на гражданите и за гарантиране на равните възможности на всички.

Настоящият рамков документ се приема за период от десет години. Оперативното изпълнение ще се осъществява чрез Националния план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.“, който интегрира секторни стратегически и оперативни документи на отговорни институции – МОМН, МЗ, МРРБ, МТСП, МК, КЗД, а също и свързани документи на други ведомства, институции и организации. През 2015 г. ще бъде направен междинен анализ на изпълнението на Рамковата програма с цел актуализиране на приоритетните области, насоки на действие, използвани механизми, което ще съвпадне и с приключване на инициативата по Десетилетието. Резултатите от анализа ще послужат за оценка на необходимостта от разработване и приемане на приемствен оперативен документ за по-нататъшното изпълнение на Програмата. След 2020 година, Рамковата програма може да бъде продължена, допълнена или изменена, в зависимост от постигнатите резултати, съществуващите политически, социални и икономически реалности, и нови предизвикателства.

II. ВОДЕЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО

Водещи при изпълнението на Програмата са Десетте общи основни принципа за включване на ромите, приети от Съвета на Европейския съюз на 8.06.2009 г.:

- 1) Конструктивни, прагматични и недискриминационни политики
- 2) Изрична, но не изключителна насоченост
- 3) Межкултурен подход
- 4) Приближаване към мнозинството
- 5) Осъзнаване на измерението за равенството между половете
- 6) Обмен на основани върху факти политики
- 7) Използване на общностни инструменти
- 8) Участие на регионалните и местните власти
- 9) Участие на гражданското общество
- 10) Активно участие на ромите

Тези принципи са базата при формулирането, изпълнението, наблюдението и оценката на интеграционните политики за ромите. Те насърчават провеждането на

конструктивни, прагматични и недискриминационни политики, подхода на утвърдителните мерки, межкултурния подход. Вземат предвид потребностите и положението на ромските жени. Крайната им цел е потребностите, проблемите и правата на неравнопоставени роми да бъдат адекватно интегрирани в общите правителствени и в секторните политики, като същевременно бъдат адресирани и чрез целеви позитивни мерки, когато това е необходимо и за определен период от време, с оглед преодоляване на ефекти от дискриминативни прояви или практики до постигане на ефективна равнопоставеност. Част от принципите се отнася до ключови фактори за успех като трансфер на доказано добри практики, използване на инструментите (законодателни, финансови и координационни) на Общността, участие на регионалните и местните власти, въвличане на гражданското общество и активното участие на ромите.

Наред с Общите основни принципи за включване на ромите и вече посочените европейски документи, настоящата Рамкова програма се вписва в контекста на цялостната политическата рамка на Европейския съюз по отношение на ромите, очертана в множество документи, някои по-важни от които са: Директива 2000/43/ЕО на Съвета от 29 юни 2000 г. относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническия произход⁷, Директива 2000/78/ЕО на Съвета за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите⁸, Резолюция на Европейския парламент от 28.04.2005 г. относно ситуацията на ромите в Европейския съюз⁹, Резолюция на Европейския парламент от 01.06.2006 г. относно ситуацията на ромските жени в Европейския съюз¹⁰, Резолюция на Европейския парламент от 11.03.2009 г. относно социалното положение на ромите и подобряването на техния достъп до пазара на труда в ЕС (2008/2137/INI)¹¹, Заклучения на Съвета на министрите на ЕС от 8.12.2008 г. относно включване на ромите¹², Съобщение на Комисията до Европейския Парламент, Съвета, Европейския Икономически и Социален Комитет и Комитета на Регионите - Недискриминация и равни възможности: подновен ангажимент {SEC(2008)2172} от юли 2008 г.¹³, резултатите от действията в рамките на Европейската платформа за ромско включване, Европейските срещи на върза за ромите, и др. Програмата е съобразена и с Рамкова конвенция за защита на националните малцинства на Съвета на Европа¹⁴.

⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:180:0022:01:BG:HTML>

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:303:0016:01:BG:HTML>

⁹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0151&language=EN>

¹⁰ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2006-0244>

¹¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0117+0+DOC+XML+V0//BG>

¹² Council Conclusions on inclusion of the Roma. 2914th GENERAL AFFAIRS Council meeting. Brussels, 8 December 2008. 16862/08 (Presse 359). http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_8359_en.htm

¹³ Commission Staff Working Document accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Non-discrimination and equal opportunities: A renewed commitment. Community Instruments and Policies for Roma Inclusion. COM(2008)420. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&langId=en&eventsId=105&furtherEvents=yes>

Events=yes

¹⁴ <http://www.coe.bg/?menu=council&submenu=111&itemid=1412>

III. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ И ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Създаване на условия за равноправно интегриране на ромите в обществения, икономическия и политическия живот чрез постигане на равни възможности и равен достъп до права, блага, стоки и услуги, участие във всички обществени сфери и подобряване на качеството на живот при спазване на принципите на равнопоставеност и недискриминация.

Тази основна стратегическа цел се реализира чрез стратегически задачи, насочени към:

- **преодоляване на неравенства и гарантиране на ефективно равенство в достъпа до основни социални сфери (образование, заетост и професионална реализация, жилищни и здравни условия, качествени социални услуги, култура);**
- **постигане на пълноценно участие в икономическия и политическия живот и в изпълнителната власт, както и в гражданските структури;**
- **преодоляване на негативни стереотипи и предразсъдъци, и утвърждаване на позитивни обществени нагласи към ромската общност.**

ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

- 1. ОБРАЗОВАНИЕ**
- 2. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ**
- 3. ЖИЛИЩНИ УСЛОВИЯ**
- 4. ЗАЕТОСТ**
- 5. НЕДИСКРИМИНАЦИЯ И РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ**
- 6. КУЛТУРА**

IV. ПРИОРИТЕТНИ НАПРАВЛЕНИЯ ЗА ДЕЙСТВИЯ ПО ВСЯКА ОТ ОБЛАСТИТЕ

1. ОБРАЗОВАНИЕ

Образователната интеграция на ромските деца е отправна точка за равноправното интегриране на ромите в българското общество. Тя е неделима част и необходим елемент от процеса на модернизация на българското образование: без образователна интеграция на ромската общност българската образователна система би останала чужда на един голям процент български граждани и не би могла да отговори както на европейските изисквания за включващо образование, така и на изискванията на пазара на труда за добре квалифицирана работна сила. Образователната интеграция е важна предпоставка за последващо приобщаване на пазара на труда, за повишаване на здравния статус и за подобряване на жилищните условия на ромите.

По данни на НСИ от преброяването на населението от 2001 г., ромската общност се характеризира с по-неблагоприятна образователна структура, в сравнение с останалата част от населението. Най-високата образователна степен сред българската общност е средното образование (48,4%), докато най-голям дял от ромите (44,8%) достигат едва до основно образование. При по-високите степени на образование (висше) се констатира тенденция на намаляване на дела на ромската общност (едва 0,3%) в сравнение с българското население (20,4%). Обезпокоителен е и дялът на ромите (20,5%), които нямат завършен дори начален етап на образование в сравнение с този при българите (почти 0%) и при турците (5,6%). Малък е дялът на ромски младежи и възрастни роми, притежаващи професионално, средно и висше образование, квалификация и документ за завършено професионално образование. Особено тревожна е тенденцията на увеличаване на неграмотността сред ромите.

Образователната интеграция на ромите е процес с множество предизвикателства и проблеми. Един от тях е по-ниско равнище на записване на ромските деца в предучилищни учебни заведения спрямо децата от другите общности, друг е високият процент на отпадналите от училище ромски деца. Все още ромски деца от градски квартали и от села учат в обособени “ромски” училища, в които качеството на образование е ниско. Ниско е качеството на образование в селски училища, в които се обучават ромски деца. Не е преодолян процесът на вторична сегрегация на етнически смесени училища, в които учат деца и ученици роми. Недостатъчно застъпено в образователната система е овладяването на официалния български език за децата, за които той не е майчин, гражданското образование, интеркултурното образование и възпитание. Не е преодоляна напълно практиката нормално развити ромски деца да бъдат записвани в помощни училища.

Причините за тези проблеми са комплексни: затруднен достъп до качествено образование на ромските деца, –някои етнокултурни особености на по-консервативни ромски общности и др.

Въпреки добрите постижения чрез изпълнението на действащите документи за образователна интеграция, като: Стратегията за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2004 г.) и Плана за изпълнението ѝ, както и дейността на създадения през 2005 г. „Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства” към Министерство на образованието, младежта и науката (МОМН)¹⁵, продължава да е актуална необходимостта от прилагане на цялостна и последователна политика за образователна интеграция на ромите.

Посочените причини предопределят необходимостта от инвестиране на човешки и финансов ресурс в усилията за **осигуряване на равен достъп и качествено образование на децата и учениците роми**, съизмеримо с образованието на децата от мнозинството. Осигуряването на равен достъп не означава „еднаква грижа спрямо всички деца”, а диференциране на грижата спрямо техните различни потребности, т.е. необходими са допълнителни мерки за децата и учениците, които нямат възможности за равен старт, необходимо е да се полагат специални грижи с оглед на пълноценно участие в образователния процес.

За успешна образователна интеграция ще се следват изложените по-долу приоритетни направления за действие.

¹⁵ ПМС № 4/2005 г.

Приоритетни направления за действие:

1. Обхващане на всички ромски деца на законоустановената възраст в подготвителна група/подготвителен клас.
2. Обхващане на всички ромски деца в задължителна училищна възраст от образователната система.
3. Обхващане в детските градини на всички ромски деца, чиито родители желаят това. Подкрепа в тази насока на социално слабите семейства.
4. Създаване на условия за ефективно ранно детско развитие на децата от 3 до 6-годишна възраст със затруднен достъп до детски градини, чрез прилагане на алтернативни форми на обучение и възпитание, базирани в общността.
5. Създаване на условия за всички деца и ученици роми, живеещи в места с етнически смесено население, да се обучават и възпитават в етнически смесени групи в детските градини и класове в училищата.
6. Закриване на обособените квартални „ромски” училища, които не могат да осигурят изпълнението на изискването по т. 5.
7. Повишаване качеството на образование в училищата, в които се обучават изключително ромски деца.
8. Разработване и прилагане на цялостна стратегия за превенция на отпадането на деца от образователната система и за реинтеграция на вече отпаднали от училище, вкл. ромски деца.
9. Осигуряване на институционална подкрепа за запазване и развиване на етническата и културната идентичност на децата от ромски произход чрез образователно-възпитателния процес (изучаване на ромски език и на ромска култура).
10. Осигуряване на институционална подкрепа за въвеждане на интеркултурно образование и възпитание. Въвеждане на интеркултурния подход в цялостния образователно-възпитателния процес (в учебното съдържание, чрез извънкласни и извънучилищни дейности и др.).
11. Осигуряване на квалификация на учителите за работа в мултикултурна среда. Включване в учебните програми на педагогическите специалности в университетите на курсове по интеркултурно образование.
12. Насърчаване на ромските деца да продължат образованието си и след навършване на задължителна училищна възраст. Подкрепа при необходимост за постъпване в гимназия, колеж и университет.
13. Създаване на условия за ранно професионално ориентиране и кариерно развитие.
14. Недопускане обучение на здрави ромски деца в специални училища. Извеждане от специалните училища на приети през предходни години здрави ученици, и осигуряване на условия за компенсиране на техните образователни пропуски до изравняване нивото на знанията и уменията им с това на връстниците им в общообразователните училища.
15. Разработване и въвеждане в образователната система на разнообразни програми и форми за обучение на възрастни роми. Обучение на учителите за преподаване на възрастни (андрагогика).
16. Улесняване на достъпа на възрастни роми до форми на продължаващо образование. Мотивиране на ромите за учене през целия живот.

17. Насърчаване на ромските семейства за изграждане на подходяща среда за отглеждане и възпитание на децата им и формиране на цели в живота, насочени към личностна и професионална реализация.

18. Привличане на ромските родители в образователния процес и към активно участие в училищния живот. Налагане на образованието като семейна ценност.

19. Работа с родителите, принадлежащи към ромската общност, за разясняване на взаимните ползи от образователната интеграция на ромските деца.

2. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Ключови фактори, определящи равнището на здравния статус и здравната култура на населението са степента на образование, размерът на доходите и състоянието на жилищната среда. Социално-икономическите и жилищно-битови условия, при които живее голяма част от представителите на ромската общност, оказват пряко влияние върху тяхното здравно състояние.

По данни на НСИ от преброяване на населението през 2001 г. при ромската общност показателят за очаквана продължителност на живота при раждане е по-нисък в сравнение с останалото население. Едва около 5% от ромите достигат пенсионна възраст, причините за което е по-лошото им здравословно състояние.

През 2005 г. е приета „Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи към етническите малцинства 2005-2015 г.“. Според нея в периода на провеждане на здравна реформа се наблюдават негативни тенденции, свързани със здравословното състояние на лицата от ромски произход: висока заболяемост, висока смъртност, ниска продължителност на живот. Средната продължителност на живот на ромите е с повече от 10 години по-ниска в сравнение със средната за страната. Най-високият пик на смъртността е между 40-49 г., като основни причини са сърдечно-съдовите и мозъчно-съдовите заболявания. Ромите се сблъскват и с повече трудности при профилактиката и ранното диагностициране на разпространени сред тях заболявания, каквито, освен горепосочените са раковите, белодробните, социално значими инфекциозни заболявания и др. Характерно за лицата от някои ендегамни ромски субгрупи са наследствените заболявания.

По данни на изследователска агенция¹⁶ 68 % от ромските домакинства са с хронично болен, 58 % нямат достъп до стоматологична помощ, 55 % посочват, че затрудненият достъп до лекари поради отдалеченост, представлява опасност за тяхното здраве, като жителите на селата много по-често определят отдалечеността на лекарската помощ като рисков фактор, 46 % от лицата от ромски произход не са здравно осигурени.

Сериозен проблем е недостатъчното обхващане на децата с имунизации и свързаните с това случаи на заболявания. Своевременната грижа за преодоляването на здравните проблеми е от особено значение и поради факта, че почти две трети от лицата от ромски произход са деца или млади хора. В сравнение с други общности, здравословните проблеми при децата от ромска общност са най-големи, което се дължи на множество рискови фактори. Редица проучвания показват, че най-подходяща възраст за изграждане на здравна култура и опазващо здравото поведение е юношеската, когато е

¹⁶ Факт Маркетинг (2004 г.)

възможно да се придобият знания, нагласи и социални умения, които да гарантират повишаване на контрола над фактори, от които зависи здравето на хората и техните деца.

Съществува необходимост от реализация на програми в областта на семейното планиране, сексуалното и репродуктивно здраве (СРЗ) в общностите, информираност за процесите на отглеждане и възпитание на децата, предоставяне на услуги, както и прилагане на системи за мониторинг при изпълнение на дейности за превенция в областта на СРЗ, с участието и на експерти роми. Програмите следва да включват широк кръг от въпроси, отнасящи се до ранната брачност и раждаемост, когато родителите са биологически и социално незряли, нежелана и ранна бременност и аборти, контрацепция, репродуктивното здраве, полово предавани болести и инфекции, ХИВ, СПИН, хепатит В и С и др.

Към целия спектър от проблеми и предизвикателства могат да се добавят: отсъствие на алтернативни форми на здравно обслужване и/или въвеждане на минимални пакети здравни услуги при здравнонеосигурените, липса на ефективна здравна профилактика и на специализиран индивидуален подход към болните, обвързване на здравните осигуровки със социалните помощи, отсъствие на продължаващо обучение и квалификация на здравните медиатори, недобро познаване на културните специфики и традиции на ромите от страна на общопрактикуващите лекари и другите медицински специалисти, което затруднява контактите им с пациентите.

Съществуването на тези проблеми е в разрез с основополагащи елементи в политиката на Световната здравна организация и на всяка държава членка на ЕС, какъвто е равният достъп до медицински грижи. Този принцип е заложен и в Националната здравна стратегия 2008 -2013 г. – за по-добро здраве, за по-добро бъдеще на България.

На фона на посоченото, продължава да е актуална необходимостта от провеждане на систематизирани и последователни мерки, които да доведат до **осигуряване на равен достъп до качествено здравеопазване за ромите**, до подобряване на здравния статус, увеличаване на средната продължителност на живота чрез намаляване на заболяемостта, трайната неработоспособност и преждевременна смъртност, намаляване на детската смъртност и профилактика на вродените малформации, намаляване на майчината смъртност и случаите на нежелана и ранна бременност.

Приоритетни направления за действие:

1. Осигуряване и провеждане на широка разяснителни дейности за информиране на ромите за правата и задълженията им като здравноосигурени лица, за подобряване на здравните нагласи и поведение, повишаване на здравната информираност и ефекта от нея за подобряване на достъпа до здравни услуги.
2. Увеличаване обхвата на здравноосигурените роми.
3. Осигуряване на здравно образование на роми - диференцирано според възрастта и пола, за болестите и факторите на риска, вкл. свързани с неимунизация, ранни бракове и раждания, трафик на жени и деца, ХИВ, СПИН и ППИ. Разработване и реализация на програми по здравно и сексуално образование за младите хора в и извън училище, както и за хората от всички възрасти в общността, изготвяне и разпространение на подходящи здравно-образователни материали.

4. Формиране на социални и здравни умения за избягване на рисковете (наркомании, проституция, трафик и др.). Изпълнение на програми за превенция на трафик и сексуално насилие сред ромската общност.
5. Подготвяне на студентите в медицинските университети и колежи и на действащите медицински специалисти за работа в ромска общност и в мултиетнична среда; включване на модул за работа с етнически общности и в мултикултурна среда в медицинските университети и колежи. Целево подготвяне на медицински специалисти от ромски произход.
6. Включване на представители на ромската общност – здравно-социални сътрудници за работа на терен и здравни медиатори в предоставянето на услуги чрез засилено участие на неправителствените организации.
7. Укрепване и разширяване на мрежата от здравни медиатори и провеждане на периодични обучения за поддържане на квалификацията им, както и осигуряване на обучение за нови здравни медиатори в региони, в които има нужда; осигуряване на реализацията на здравните медиатори.
8. Популяризиране на ролята на здравните медиатори чрез широки масирани кампании за представяне на професията на здравния медиатор като част от политиката на Министерството на здравеопазването за подобряване на достъпа до здравни услуги.
9. Разширяване провеждането на профилактични и разяснителни дейности сред ромското население и информиране за ключовата роля на здравната превенция.
10. Максимално обхващане на подлежащите на имунизация, вкл. и чрез разкриване на временни имунизационни пунктове или създаване на мобилни екипи. Провеждане на разяснителни кампании за активиране на родителите и общността при провеждане на имунизационни кампании за деца.
11. Провеждане на скринингови програми и ранна диагностика, вкл. финансовото им обезпечаване, и своевременно лечение на най-разпространените заболявания.
12. Осъществяване на дейности за семейно планиране и за повишаване на капацитета на семействата за формиране на семейните отношения и средата за отглеждане и възпитание на децата, и превенция на изоставянето.
13. Създаване на условия за подобряване на сексуалното и репродуктивното здраве. Провеждане на целенасочена информативна дейност за разясняване на рисковете на ранните бракове и ранните раждания.
14. Осъществяване на превенция на ХИВ, СПИН, ППИ, туберкулоза и други инфекциозни болести.
15. Създаване на условия за достъп на хората от ромската общност до съществуващите национални програми за превенция и контрол на сърдечносъдови, онкологични заболявания, наркомании, диабет, наследствени заболявания, хранене и други.
16. Формиране на здравни и социални умения на младежите (12 – 18 г.) за опазване на здравето, контрол върху рисково поведение, семейно планиране чрез предоставяне на допълнителни социални услуги с участието на специалисти в поведенческите науки и здравно-социални сътрудници от общността.
17. Повишаване на здравната култура на бременни и родители на деца от 0 до 3 годишна възраст чрез разкриване на допълнителни социални услуги с участието на специалисти и здравно-социални сътрудници от общността.

18. Намаляване на детската смъртност, майчината смъртност и ранната раждаемост чрез ранно обхващане и наблюдение на бременните от женска консултация и на родилките; повишаване на обхванатите от имунизации и създаване на условия съответните медицински служби да работят в синхрон с програмите за здравно образование за бременните и родителите на деца от 0 до 3 години.
19. Повишаване на достъпа до здравни услуги и преодоляване на географската отдалеченост чрез въвеждането на нископрагови здравни услуги за групите със здравен риск, разкриване на здравно-социални центрове в големите ромски общности, рационално използване на мобилни медицински кабинети и на изградена инфраструктура в населените места. Провеждане на разяснителни кампании и включване на здравните медиатори роми.
20. Засилване на партньорството, комуникацията и координацията между МЗ, РИОКОЗ, РЦЗ, НЗОК, общопрактикуващите лекари, общините, здравните медиатори и другите отговорни структури, което да се институционализира и превърне в устойчива политика.
21. Повишаване на капацитета на институции и НПО за участие в здравни програми и предоставяне на здравни услуги, насочи към ромската общност.

3. ЖИЛИЩНИ УСЛОВИЯ

Според данни от преброяването на населението на Република България, проведено през 2001 г., около 46% от ромите обитават селските райони, а 54% населяват предимно градовете. По-голяма част от ромите живеят в т.нар „обособени ромски квартали”, където жилищните условия са крайно неприемливи. Обособените квартали продължават да бъдат една от основните пречки за цялостната интеграция на ромите в обществото, тъй като условията на живот в тях водят до задълбочаване на изолацията им, до занижаване на възможностите за подобряване на образователния, социално-икономическия и здравния статус и до маргинализиране на значителна част от общността.

В т.нар. ”ромски махали” и ”ромски квартали” най-често срещаните проблеми са свързани с липсата на кадастрални карти, общи и подробни устройствени планове, незаконно строителство, недостатъчно изградена инфраструктура и ограничен достъп до социални и комунални услуги, пренаселеност. Съществуват постройки, изградени с подръчни материали, в нарушение на устройствените планове¹⁷. В над половината от жилищата, в които живеят роми, няма канализация, а около 10% от ромските домакинства не разполага с течаща студена вода. Ниският социално-икономически статус на жителите на ромските квартали задълбочава допълнително тяхната уязвимост като потребители на комунални услуги.

Проучване в България от 2003 г. за урбанизацията и жилищата на ромските квартали в 88 населени места с общо население около 400 хил. души¹⁸ констатира: пренаселеност, неотговарящи на стандартите жилища, липсваща или зле поддържана улична мрежа и техническа инфраструктура, липсващи сгради за обществено обслужване,

¹⁷ „Многоцелево наблюдение на домакинствата в България” на Световната банка и Институт „Отворено общество“ – София, проведено през 2007 г.

¹⁸ Подготвително проучване на урбанизацията и жилищните условия в ромските квартали в България, осъществено по програма Фар, 2003 г.

липса на зелени площи, улично осветление и телефонна мрежа, стихийно и хаотично строителство на незаконни сгради и като следствие от това - незаконни включвания към инфраструктурата, неизяснена собственост върху земята, липса на актуален кадастър и на подробни устройствени планове, неприложимост на Закона за устройство на територията за повече от 70% от обособените ромски квартали.

Въпреки постигнатото чрез приетата от правителство през 2006 г. „Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите в Република България за периода 2005 – 2015 година”¹⁹, все още тежките проблеми в част от ромските квартали остават нерешени. Необходими са още по-целенасочени и ефективни мерки за обединяване и координиране на усилията на държавните органи, на местните власти, на гражданските сдружения, на ромската общност и на всички заинтересовани институции в страната за подобряване на жилищните условия на ромите и благоустрояване на кварталите с преобладаващо ромско население.

Приоритетни направления за действие:

1. Усъвършенстване и допълване на законодателството в областта на жилищните условия.
2. Разработване на общински програми за подобряване на жилищните условия в квартали с компактно ромско население, съобразени с местния контекст и отразяващи основните цели на съществуващите стратегически и оперативни документи, целящи осигуряването на съвременна жилищна среда.
3. Отреждане на нови територии за жилищно строителство, с възможности за деконцентриране на компактните и обособени ромски квартали.
4. Продължаване на процеса на изработване на кадастрални карти и кадастрални регистри, които да обхванат всички зони с компактно ромско население и установените нови зони за жилищно строителство.
5. Актуализация/изработване на подробни устройствени планове на съществуващи и новоотредени терени.
6. Проектиране и изграждане на техническа инфраструктура - водоснабдяване, канализация, улична мрежа и благоустрояване, др.
7. Проектиране и изграждане/реконструкция на обекти на социалната инфраструктура за целите на здравеопазването, образованието, администрацията, културата и др.
8. Подобряване качеството на изградени жилища, които отговарят на законовите и нормативните изисквания.
9. Подпомагане на нуждаещите се за изграждане на нови жилища чрез въвеждане на система от ефективни мерки.
10. Изграждане на социални жилища, съобразени с потребността и спецификите на ромската общност.
11. Преустановяване на практиката на принудително изваждане на ромски семейства от домовете, които обитават, при изпълнение на благоустройствени мероприятия по кадастрални карти и планове, без алтернативно жилищно настаняване. Осигуряване на подходящо алтернативно жилищно настаняване на ромски семейства в наложителните такива случаи.

¹⁹ Протокол № 12 от заседание на МС на 22.03.2006 г.

12. Провеждане на информационни и образователни кампании сред ромското население за формиране на качествена жилищна среда.
13. Подготвяне на специалисти по въпросите на жилищните условия за работа с ромите, включително насърчаване на участието на специалисти роми за работа в специализирани структури по жилищна политика, устройство и развитие на територията.

4. ЗАЕТОСТ

В действията си за пълноправна интеграция и участие на ромите на пазара на труда, отговорните институции се ръководят от Европейската стратегия за заетост, обновената Лисабонска стратегия, интегрираните насоки за растеж и заетост и други европейски, както и национални документи в областта на заетостта и развитието на човешките ресурси.

Резултатите от проведени социологически проучвания²⁰ отчитат, че ромите са в най-неизгодното положение на пазара на труда, тъй като голяма част от тях са неграмотни, с ниска степен на образование, без професионални умения и квалификация, което затруднява значително реализирането им на пазара на труда. Тези фактори, както и прояви на дискриминация към ромите на трудовия пазар, поставят много роми в неравностойно положение на пазара на труда и са предпоставка за тяхната заетост в „сивата“ икономика. Съществен проблем на ромската заетост, идентифициран от друго социологическо изследване²¹ е, че близо 24% от заетите роми работят без какъвто и да е договор. За сравнение, делът на българите, които работят при същите условия е 4%, а делът на турците е 11,7%. Безработицата сред ромите все още е най-висока в сравнение с другите етнически общности.

Основна цел на активната държавна политика на пазара на труда и предоставянето на услуги за заетост е ограничаване на безработицата, запазване на заетостта и осигуряване на високо качество и производителност на работната сила, като един от важните фактори за поддържане на конкурентноспособност на бизнеса в условията на криза и следкризисно възстановяване на икономиката. Определянето на неактивните лица в т.ч. обезкуражените лица, като една от основните целеви групи в провежданата активна политика на пазара на труда, се очаква да доведе до недопускане на изпадане в бедност и маргинализиране на съкратените лица, безработните от неравнопоставените групи и неактивните - чрез обучение и субсидирана заетост.

Създаването на условия за осигуряване на заетост и подобряването на цялостната ситуация на пазара на труда сред ромите изисква предприемане на поредица целенасочени и синхронизирани действия.

²⁰ Два етапа на лонгитудно изследване на взаимоотношенията между поколенията и половете, осъществени от Макс Планк институт за демографски изследвания в гр. Рощок и Института по социология към БАН през 2004 и 2007 г. През двете години са изследвани едни и същи лица. През 2004 г. в извадката са попаднали 7 975 лица, самоопределили се като етнически българи, 817 – като турци и 456 като роми. През 2007 г. етническата структура на респондентите е идентична: 7979 се самоопределят като българи, 816 – като турци, 454 – като роми.

²¹ „Многоцелево наблюдение на домакинствата в България” на Световната банка и Институт „Отворено общество” – София, проведено през 2007 г.

Приоритетни направления за действие:

1. Разработване на политики и програми за заетост на национално, регионално и местно ниво и конкретни механизми за осигуряване на устойчива заетост на роми в активна трудова възраст заедно с представители на работодателите, синдикатите, общините и организациите на ромската общност.
2. Провеждане на информационни кампании и изграждане на партньорства на местно ниво за насърчване на заетостта.
3. Мотивиране за включване в обучение за предприемаческа култура и управление на собствен бизнес. Стимулиране на самостоятелната заетост.
4. Насърчване повишаването на образователното равнище, квалификацията и преквалификацията на безработни роми, както и на заети роми, в съответствие с професии, търсени на пазара на труда.
5. Въвеждане на правни и икономически механизми за стимулиране на работодателите да наемат на работа лица от ромски произход, вкл. чрез прилагане на механизмите за корпоративна социална отговорност, субсидирана заетост и др.
6. Насърчване на развитието на трудовото медиаторство и на индивидуалния подход на работа с представителите на ромската общност. Назначаване на роми-трудова медиатори и такива с необходимите образование и квалификация в дирекциите „Бюро по труда” и „Социално подпомагане”.
7. Осигуряване на допълнителни мерки за улесняване достъпа на ромите до пазара на труда чрез разработване на програми за обучение, съобразени с изискванията на конкретното работно място.
8. Подготвяне на работодатели и мениджъри за управление на културното многообразие и за работа с роми.
9. Подготвяне на специалисти в сферата на заетостта и социалното подпомагане за работа с роми включително насърчване участието на специалисти роми в специализираните структури по заетостта и по социалното подпомагане.
10. Повишаване на социалните умения на младите хора от ромската общност като необходима предпоставка за повишаване на тяхната трудова заетост.
11. Осигуряване на механизми за ефективна защита от дискриминация на пазара на труда и на работното място, поради повишеният риск ромите да бъдат допълнително маргинализирани в условията на икономическа криза.

5. НЕДИСКРИМИНАЦИЯ И РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ

Дискриминацията е един от факторите, които възпрепятстват процеса на интеграция, а ромите нерядко са обект на различни прояви на дискриминативно отношение.

Законодателството в България гарантира равните възможности и защита от дискриминация за всички, независимо от тяхната етническа принадлежност, пол, възраст, здравно състояние, вероизповедание, сексуална ориентация и други признаци. Това е залегнало в Конституцията на Република България, в Закона за защита от дискриминация (2004 г.) и в редица други закони и подзаконови нормативни актове. Същевременно, продължават да се допускат прояви на дискриминация и неравно

третиране на ромите. Практиката от дейността на Комисията за защита от дискриминация – независимият специализиран държавен орган за предотвратяване и защита от дискриминация и осигуряване равенство на възможностите показва, че етнически мотивираната дискриминация спрямо ромите е често срещана и че са необходими целенасочени усилия за преодоляването ѝ. Ромската жена е подложена на множествена дискриминация. В медийната среда се наблюдават прояви на враждебна реч към ромите.

Наред с многобройните и остри социални проблеми, характерни за голяма част от представителите на ромската общност, съществуват негативни нагласи и предразсъдъци на етническа основа, които допълнително ограничават представителите на общността за пълноценно участие в обществения живот, независимо от лични постижения и постигнат по-висок социален статус. Това рефлектира негативно върху общността като цяло. Значителна част от способните и изявени роми, за да избегнат стигматизиращото ги отношение, често напускат общността, лишавайки я по този начин от възможности за изграждане на позитивни модели на лидерство, възможности за авторитетно представителство на всички нива в обществото, утвърждаване на ценностни ролеви модели и др.

Необходими са действени политики и мерки както за решаване на острите социални проблеми на ромите, така и за създаване на условия за равни възможности и недопускане на дискриминация. Те целят укрепване на солидарността и постигане на по-висока социална сплотеност в обществото и следва да се осъществяват чрез създаване на условия за предотвратяване и премахване на всякакви форми на неравно третиране, включително враждебно говорене срещу ромите в обществото и осигуряване на равен достъп до права, блага, стоки и услуги.

За преодоляване на неравенства и дискриминативни практики от особено значение е прилагането на хоризонтален (мейнстрийм) подход, при който потребностите, проблемите и правата на ромите са интегрирани в общите и секторните политики и мерки, с оглед създаване на условия за постигане на равни възможности, равнопоставеност и равноправно участие на ромите в обществения, икономическия и политическия живот. Едновременно с това е необходимо и предприемане на временни насърчителни (позитивни мерки) в различните обществени сектори, чрез които не само да се преодоляват съществуващи неравенства и неравнопоставеност на ромите, но и да се предотвратяват бъдещи такива.

С цел създаване на реални гаранции за включване на ромите във всички сфери на обществения живот, в съответствие с политическите насоки и принципи на ЕС, е необходимо активно включване на ромите в процесите на вземане на решения, което да се реализира чрез мерки за осигуряване на активното им участие във формирането и реализирането на всички интеграционни политики, отнасящи се до общността, както и мерки, насърчаващи участието им във вземането на решения по цялостния дневен ред на общественото развитие в различните обществени сфери.

Едновременно с това е необходимо да бъде усъвършенстван консултативният процес на администрацията с ромската общност, като се утвърдят механизми и форми за достигане до- и осигуряване на консултации с нейни представители при изготвянето, изпълнението и оценката на въздействието на предприеманите мерки, в устойчиво взаимодействие със структурите на гражданското общество.

Трябва да се предприемат действия за повишаване на познанията и подготовката на служителите в публичната администрация, в правораздавателните и правоохранителните органи относно защитата правата на човека и закрилата на малцинствата, както и в частност относно разпоредбите за недопускане на дискриминация. Необходимо е да продължат усилията за подобряване на уменията на служителите за работа в мултикултурна среда.

Необходимо е предприемането на допълнителни мерки за противодействие на враждебна реч в публичното пространство, за насърчаване на културен плурализъм в медиите, за осигуряване на подходящо обучение на журналистите в професионални стандарти за етично отразяване на въпросите, свързани с интеграцията на ромите и междуетническите отношения.

От ключово значение за реализацията на интеграционните политики е наличието на развит административен капацитет във всички институции и партньорски организации на национално, регионално и местно равнище при изпълнението на мерки за противодействие на дискриминацията и при осигуряването на условия за равни възможности. Ето защо, следва да се предприемат определени действия за подпомагане повишаването на административния капацитет и подобряване на координацията, както между отделните институции, така и между институциите и гражданските структури.

Приоритетни направления за действие:

1. Осигуряване на доброто функциониране и развитие на правната уредба, на институционалните структури и на инструментариума за защита от дискриминация, с което да се повишат гаранциите за ефективна защита на правата на ромите, тяхната равнопоставеност, достойно съществуване и пълноценно участие в обществения живот.
2. Интегриране на потребностите, проблемите и правата на ромите в общите интеграционни правителствени и секторни политики (мейнстрийминг) и едновременно с това предприемане на временни насърчителни (позитивни мерки), за преодоляване на дискриминативни практики и постигане на равнопоставеност във всички обществени сектори.
3. Повишаване на участието на ромите в държавната и местната администрация.
4. Укрепване на междуинституционалната координация за ефективно прилагане на политиките за интеграция на ромите.
5. Подобряване на механизмите за сътрудничество, диалог и консултации между публичния сектор, ромите и гражданските организации, работещи за интеграция на ромите.
6. Повишаване на административния капацитет и чувствителността на служителите и управленския състав в администрацията на всички нива по отношение правата на малцинствата, въпросите на недискриминацията и общуването в мултиетнична и мултикултурна среда, повишаване на уменията им за формулиране и прилагане на политики за интеграция на ромите. Недопускане на двоен стандарт в прилагането на законите на държавата по отношение на ромите и всички уязвими групи.
7. Подобряване на ефективността на работа на служителите в правоохранителните органи в мултиетническа среда при спазване на стандартите по правата на човека.

8. Утвърждаване на толерантни междуетнически отношения чрез всички форми, вкл. и спорт.
9. Насърчаване на културния плурализъм в медиите и прилагането на професионалните стандарти за етично отразяване на въпросите на ромите.
10. Насърчаване равнопоставеността между жените и мъжете и осигуряване на предпоставки за успешна реализация и нова социална роля на ромската жена.
11. Засилване работата в общността, особено с деца и младежи, с цел формиране на социални умения за избягване на рискове, създаване на условия за развиващи капацитета дейности и увеличаване на възможностите за социализация.
12. Засилване на мерките за закрила на децата-роми при съблюдаване на правните механизми и работа със семействата за осъзнаване на родителските задължения, за разбиране и спазване правата на децата.
13. Машабни разяснителни и информационни кампании за повишаване на чувствителността и нетърпимостта към прояви на дискриминация.
14. Засилване работата на местно ниво за повишаване осъзнаването на правата и отговорностите от ромите.

6. КУЛТУРА

Важен принцип на развитие на националната културна политика е насърчаването на културното многообразие и съхраняването на единството на националната култура. Културното многообразие е източник и фактор за духовното развитие на обществото като цяло. Поддържа се чрез създаване на условия за съхраняване и развитие на културата на всички етнически групи поотделно и чрез създаването на атмосфера на взаимно уважение, толерантност, разбирателство и механизми за взаимно опознаване и обмен между културите. Културната интеграция на ромите е неделима част от цялостната социално-икономическа интеграция.

Поради различни обективни и субективни фактори ромската култура все още не може да заеме своето заслужено място в българската културна съкровищница. Малцина български учени събират, съхраняват и анализират автентични ромски фолклорни образци, които от своя страна стават достояние само на тесен кръг от специалисти. Липсва тясна връзка между специалистите и ромските творци, НПО, администраторите и мениджърите, които трябва да работят за съхраняване, утвърждаване и популяризиране на ромската култура. Липсват данни относно ромските творци, техните произведения и творчество.

Училищата в ромските квартали не предлагат или са малко разкритите паралелки по изкуствата, независимо от факта, че това е доказано успешен модел да се мотивират децата да посещават училище. Това води и до факта на пренебрежително малкия брой ученици роми в професионалните и художествените училища по изкуствата, както и студенти роми във висши учебни заведения по изкуствата.

Читалищата, като центрове на културата в кварталите с компактно ромско население, в повечето случаи работят незадоволително. Липсват или са много малко езиковите, танцовите и школите по изкуства. Липсват квалифицирани преподаватели, вкл. и за самодейните състави. Съществуващите в читалищата библиотеки притежават малко съвременна научна и художествена литература, а и наличната не се използва

рационално. Много често не могат да осигурят дори абонамент за печатни и други издания, които да привлекат посетители. Много рядко се организират литературни четения и срещи с писатели и поети.

Нееднородният характер на ромската етническа група, съществуването на множество подгрупи със свои характерни специфики, е причина за изкривените представи и на мнозинството относно ромската култура, обичаи и традиции. Разпространението и популяризирането на автентичната ромска култура е затруднено. Публичното ѝ достойние е ограничено и поради отсъствието или оскъдното ѝ присъствие в средствата за масова информация. В печатните медии почти напълно отсъстват материали за ромската култура, но често се публикуват материали за ромите по повод на криминални деяния, социално-битови проблеми, проблеми в общността или междугрупови противопоставяния. В обществената телевизия предаванията за ромите са недостатъчни. Липсват електронни ромски медии, а съществуващите, макар и трудно оцеляващи печатни такива са малко. Ограниченото разпространение и малките тиражи не успяват да популяризират широко ромската култура и да предотвратяват негативните нагласи.

Основните насоки на работа в областта на културата през последните години са насочени към популяризиране и съхраняване на традициите, обичаите и фолклора на ромите и към заслуженото утвърждаване на ромската култура като част от общонационалната култура.

Въпреки постиженията от предприетите мерки и положените усилия продължава необходимостта от системна и последователна политика по отношение на ромската култура, на популяризирането и запазването на самобитността и културната идентичност на общността.

Приоритетни направления за действие:

1. Създаване и утвърждаване на подкрепящи условия за съхраняване и развитие на културата, традициите, обичаите и творчеството на ромите като част от общонационалната култура.
2. Подкрепа на традиционните и съвременните форми на ромското изкуство и култура.
3. Подкрепа за създаване на ромски театър.
4. Подкрепа за дейността по места на театрални трупи на смесена професионална и любителска основа.
5. Развитие на капацитета на читалищата за запазване, развитие и разпространяване на ромската култура.
6. Утвърждаване на принципите на межкултурна диалогичност и по-ефективно регламентиране на етнокултурния плурализъм в обществените медии.
7. Популяризиране на ромската култура, традиции, обичаи и творчество в медиите, вкл. ромски, и сред широката общественост чрез форуми, спектакли, отбелязване на празници, фестивали, издателска дейност, др.
8. Реализиране на публични и медийни кампании за популяризиране на ромската култура и приноса на ромските творци към националната култура.

V. МЕХАНИЗМИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ИНТЕГРАЦИОННАТА ПОЛИТИКА

Рамковата програма за интегриране на ромите в българското общество е съставна част от цялостната стратегия на правителството за постигане на реални промени в живота на всички български граждани. Правителството провежда политика за стимулиране на инвестирането в развитието и усъвършенстването на хората и тяхното активно участие в преодоляване на съществуващите предизвикателства.

Организацията по изпълнението на политиките за равноправно интегриране на ромите е изградена на базата на ефективно и целенасочено използване на наличните ресурси на национално, регионално и местно ниво, както и тези на европейско ниво, произтичащи от членството на страната в ЕС и достъпа до структурните и кохезионния фонд.

1. Изпълнението на Програмата на оперативно ниво се осъществява чрез Националния план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.“, който интегрира секторни стратегически и оперативни документи, или части от тях, свързани с интеграцията на ромите, каквито са Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи към етническите малцинства, Национална програма за подобряване на жилищните условия на ромите, плановете за изпълнението им, Национални програми, включени в Национален план за действие по заетостта, др. Тези стратегически и програмни документи ще бъдат приведени в съответствие с Рамковата програма.

Дейностите по отделните приоритетни направления ще бъдат изпълнявани чрез взаимна допълняемост на два подхода:

- Интегриране на правата, потребностите и проблемите на ромите в общите правителствени и секторни политики (мейнстрийминг).
- Насърчаване на позитивни действия за преодоляване на различни форми на неравнопоставеност във всички обществени сектори.

2. Оптимизиране на модела за разпределение на управленските отговорности между органите на изпълнителната власт:

- Изграждане на механизъм за междуинституционална координация при формулирането, изпълнението и оценката на интеграционната политика, вкл. на мерките по съответните приоритети от цялостното изпълнение на Национален план за действие по международната инициатива „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.“. Координираща институция е Министерство на труда и социалната политика (МТСП).
- Формиране и поддържане на необходимия административен капацитет в ключовите ресорни институции и във второстепенните разпоредители с бюджетни кредити чрез възлагане на определени функции на дирекции, отдели, звена или отделни експерти, отговарящи за изпълнението на интеграционната политика, както и чрез формиране на специализирани звена. Ключовите ресорни министерства и органи са отговорни за актуализирането на съответните тематични програмни оперативни документи за интеракция на ромите, изпълнението на планираните мерки, наблюдението, оценката и отчитането пред МТСП.

- Формиране на необходимия административен капацитет в структурите на Областните администрации чрез възлагане на определени функции на дирекции, отдели, звена или отделни експерти, отговарящи за изпълнението на държавната политика по интеграция на ромите. Във всяка областна администрация следва да бъде назначен минимум един експерт, чиито основни правомощия да бъдат свързани с интеграционната политика.

3. Усъвършенстване на механизмите за координация със структурите на гражданското общество чрез функционирането на:

- Национален съвет за сътрудничество по етническите и демографските въпроси към Министерския съвет.
- Съвет за интеграция на ромите в българското общество към министъра на труда и социалната политика.
- Консултативни структури и механизми с участието на гражданското общество към ресорните водомства, областните управители и местните власти, като тяхното сформирание ще бъде последователно насърчавано.

4. Включване на общините в изпълнението на политиките за интеграция на ромите чрез:

- Делегиране на дейности и бюджетни средства за интеграция на ромите на общинско ниво.
- Сформиране на консултативни и координационни съвети с участието на граждански структури, както и прилагане на подходящи консултативни и координационни механизми.
- Формиране на необходимия административен капацитет в структурите на общинските администрации чрез възлагане на определени функции на дирекции, отдели, звена или отделни експерти, отговарящи за изпълнението на интеграционните политики. Назначаване на общински експерти по етнически и демографски въпроси, които да отговарят за интеграцията на ромите, там където това е необходимо.

5. Финансово обезпечаване на интеграционните политики и програми чрез средства от държавния бюджет, от Европейските фондове и други източници:

- Включване в бюджетите на ключовите министерства и институции на финансови средства, вкл. цели за изпълнение на политиките за интеграция, съгласно предвидените мерки в оперативните планове за изпълнение на секторните интеграционни политики и други програми, и съгласно предвидените мерки в общите правителствени и секторни политики.
- Финансово обезпечаване чрез държавния бюджет на годишна база на междусекторна национална програма за изпълнение на дейностите, заложи в Националния план за действие по инициативата “Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.”
- Заделяне на средства в разходната част на държавния бюджет за цели субсидии за общините за разработване и изпълнение на общински програми, съобразени с националните приоритети за интеграция на ромите и съответстващи на конкретните нужди на ромите в съответната община. Финансиране на държавно делегирани дейности на местно ниво, насочени към интеграцията на ромите.

- Стимулиране на общините да финансират изпълнението на мерки и инициативи чрез общинските бюджети, публично–частни партньорства и в партньорство с НПО.
- Финансиране на тематични проекти по Оперативните програми със средства от структурните и Кохезионния фонд.
- Финансиране на тематични проекти по програми на Европейския съюз, Световна банка, ООН, Съвета на Европа и други.
- Адекватно интегриране на потребностите и проблемите на ромите в новата Стратегическа референтна рамка (2014-2020 г.) и съответните приоритети на оперативните програми с оглед финансова подкрепа чрез инструментите на ЕС.

6. Разработване и реализиране на **Комуникационен план** в подкрепа на изпълнението на интеграционните политики.

Осведомяването на обществото за изпълнение на интеграционните политики ще се осъществява, следвайки национален комуникационен план. Комуникационният план ще се отнася до популяризиране на конкретните мерки и дейности, включени в Националния план за действие по международната инициатива „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.“. Изработването на Комуникационния план ще бъде осъществено от МТСП в тясно сътрудничество с НССЕДВ към МС, ресорните ведомства и гражданските организации.

VI. МЕХАНИЗМИ ЗА МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА

Мониторингът и оценката на изпълнението на Рамковата програма ще се осъществява чрез мониторинг и оценка на изпълнението на Националния план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.“. За целта се предвижда разработване на методология за наблюдение и оценка от МТСП в тясно сътрудничество с НССЕДВ към МС, ресорните ведомства и гражданските организации.

Целта на мониторинга е да следи за постигането на измерими резултати от дейността по изпълнението на мерките по плановия документ, както и активно да включи заинтересованите страни в осъществяването на оценката и наблюдението.

Основните източници на информация за постиженията на Програмата са годишните отчети по изпълнението на Национален план за действие по международната инициатива „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.“, изготвяни и внасяни за разглеждане в Министерския съвет от Министъра на труда и социалната политика, и разработени въз основа на получената информация от ресорните министерства, други структури и организации, осъществили проекти и програми на национално, регионално и местно ниво, събирани статистически данни при спазване на принципите на конфиденциалност, информирано съгласие и доброволна самоидентификация, и др.

Резултатите от междинния анализ на изпълнението на Рамковата програма, който ще съвпадне и с приключване на инициативата по Десетилетието, ще послужат при изготвяне на съответни механизми за мониторинг и оценка за прилагане при по-нататъшното изпълнение на Програмата.

Официалните статистически данни от преброяването на населението в България през 2011 г. ще бъдат взети предвид чрез актуализиране на аналитичните части и приоритетните направления на програмата, при необходимост.

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За изпълнението на Рамковата програмата за интегриране на ромите в българското общество от съществено значение е сътрудничеството на всички пряко ангажирани институции на национално, регионално и местно ниво с представители на неправителствени организации и на ромската общност.

Осигуряването на активното участие на ромите е от ключово значение. Като участници не само във формирането и реализацията на политиките за интеграция на ромската общност, но и във всички други политики, те допринасят за развитието на обществото. Включването им във всеки етап от създаването, изпълнението, наблюдението и оценката на политиките на всички нива обогатява процеса от гледна точка на интересите на общността и компетентността на експертите, работещи по въпросите на ромите. Това изисква укрепване на политическото представителство и участие в администрацията на представители на ромската общност и гарантира реалното участие на ромите във всички приоритетни области на настоящата програма.